

Dominik Dryja

KOMPETENCJE KREACYJNE BISKUPA DIECEZJALNEGO W WYKONYWANIU WŁADZY SĄDOWNICZEJ

Każdy biskup diecezjalny na mocy udzielonej mu sakry biskupiej zostaje ustanowiony pasterzem swojego Kościoła. W działalności pasterskiej biskup powinien kierować się zasadą wyrażoną przez prezbitera Sylwiana z Marsylii, według której powinien on być baczny obserwatorem, bardzo dobrym rządcą i sprawiedliwym sędzią [Sylwian 1865, 121; Sitarz 2015, 94]. Biskupi mają prawo i obowiązek wobec Pana sądenia swoich wierznych¹.

Zadanie sądenia biskup wykonuje na podstawie specjalnych kompetencji, przez które w prawie kanonicznym należy rozumieć upoważnienie nadane danemu podmiotowi do tworzenia uprawnień lub obowiązków wobec innych osób. Analiza podjętego zagadnienia ma na celu odpowiedź na następujące pytanie: w jaki sposób biskup diecezjalny realizuje przysługujące mu kompetencje kreacyjne w wykonywaniu władzy sądowniczej. Ponadto zamierzeniem niniejszego artykułu jest przeanalizowanie roli biskupa jako erygującego trybunał w swojej diecezji wraz z ustanowieniem wszystkich tytulariuszy urzędów potrzebnych do funkcjonowania sądu,

KS. MGR LIC. DOMINIK DRYJA – doktorant, Katedra Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego, Instytut Prawa Kanonicznego, Wydział Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; adres do korespondencji: al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: dominik@dryja.eu

¹ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio dogmatica de Ecclesia *Lumen gentium* (21.11.1964), AAS 57 (1965), s. 5-75; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekry, deklaracje*, tekst polski, nowe tłumaczenie, Pallottinum, Poznań 2002, s. 104-63, nr 27.

a także jego współpracy z innymi biskupami w tworzeniu trybunału międzydiecezjalnego.

1. ERYGOWANIE TRYBUNAŁU W SWOJEJ DIECEZJI

Władzę sądowniczą biskup diecezjalny sprawuje sam bądź za pośrednictwem trybunału [Sitarz 2004, 178]. Zgodnie z kan. 1420 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.² oraz art. 22 § 3 i 24 § 1 instrukcji *Dignitas connubii*³, biskup jest zobowiązany do utworzenia trybunału diecezjalnego, w którym pełni funkcję moderatora sądu. Pracownicy sądu diecezjalnego mianowani są przez biskupa diecezjalnego (DC, art. 34 § 1). Na nim spoczywa także obowiązek zadbania o ich odpowiednie wykształcenie (DC, art. 33, 1°). Ponieważ wykonywanie władzy sądowniczej jest zadaniem, które obliguje do wielkiej odpowiedzialności, przede wszystkim głębokiego poczucia sprawiedliwości oraz odpowiedniej biegłości i doświadczenia z zakresu prawa kanonicznego, to na biskupie jako pierwszym sędzim, spoczywa obowiązek dokonania roztropnych nominacji na poszczególne urzędy⁴.

Trybunał (*tribunal*), zwany też sądem (*iudicium*), to osoba lub osoby, prawnie wyposażone we władzę sądową, którym powierza się rozpatrzenie i rozstrzygnięcie sprawy sądowej [Lempa 2013, 217]. Z istoty swej trybunał stanowią dwa urzędy: urząd sędziego (*officium iudicis*) i urząd notariusza (*officium notarii*); w rzeczywistości sędzia wykonując swój urząd współpracuje z wieloma osobami, pełniącymi różne urzędy sądowe [Pawluk 1990, 180].

² *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

³ Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii Dignitas connubii* (25.01.2005), „*Communicationes*” 37 (2005), s. 11-92; tekst polski w: *Komentarz do Instrukcji Procesowej „Dignitas connubii”*, red. T. Rozkrut, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Sandomierz 2007 [dalej cyt.: DC].

⁴ Congregatio pro Episcopis, *Direttorio Apostolorum Successores per il ministero pastorale dei vescovi* (22.02.2004), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2004; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 517-711 [dalej cyt.: AS], nr 181.

1.1. Ustanowienie urzędów obligatoryjnych

Urzędami obligatoryjnymi w trybunale diecezjalnym są: wikariusz, sędziowie, obrońca wężła, promotor sprawiedliwości oraz notariusz.

1.1.1. Mianowanie wikariusza sądowego

Ustawodawca kodeksowy w kan. 1420 § 1, nakłada na biskupa diecezjalnego obowiązek ustanowienia wikariusza sądowego, czyli oficjała, który posiada zwyczajną władzę sądenia w sprawach jemu przedstawionych. Wikariusz sądowy jest zastępcą biskupa w wykonywaniu jego władzy sądowej, jego najbliższym współpracownikiem i doradcą w tych sprawach. Nie może nim być wikariusz generalny, chyba że niewielki obszar diecezji lub mała liczba spraw zalecają inaczej, ponieważ są to urzędy o różnej naturze [Pawluk 1990, 35], nie są więc one kompatybilne. Oficjał jest jednocześnie sędzią i przełożonym wszystkich pracujących w sądzie i koniecznie musi być ustanowiony przez biskupa (AS 181). Wikariusz sądowy wyposażony jest w zwyczajną władzę zastępczą. Skutkiem tego jest, że zarówno on, jak i biskup diecezjalny stanowią jeden trybunał, a więc od wyroku oficjała nie można apelować do biskupa, ani też biskup nie może poprawiać lub zmieniać wyroków wydanych przez wikariusza sądowego [Del Amo i Calvo-Álvarez 2011, 1064]. Nie może on swojej władzy sądowej delegować innym, chyba że chodzi o przygotowanie dekretu lub wyroku (kan. 135 § 3). Nie może także sądzić spraw, które biskup sobie zarezerwował (kan. 135 § 2). Oznacza to, że tych spraw nie może sądzić ani godziwie, ani ważnie, ponieważ zastrzeżenie odbiera oficjałowi jurysdykcję nad daną sprawą [Pawluk 1990, 185]. Subordynacja biskupowi sprawia, że podlega mu co do ustanowienia, funkcjonowania i dyscypliny, natomiast co do wyrokowania jako sędzia powinien kierować się własnym sumieniem i nie jest zobowiązany do stosowania się do opinii lub nakazów biskupa (kan. 1608) [Krukowski 2007, 35]. Wikariusz sądowy jest mianowany na określony czas, po upływie którego nominacja może być odnowiona (AS 181). Odwołanie wikariusza sądowego możliwe jest tylko z bardzo poważnej racji (*gravissima causa*) [Górecki 2004, 82]. Jego urząd nie ustaje po zawakowaniu stolicy biskupiej, a administrator diecezji nie może go pozbawić urzędu (kan. 1420 § 5; AS 181) [Gerosa 1999, 350-51], chyba, że zaistnieje legalna i poważna przyczyna natury prawnej i moralnej (kan. 184, 192, 193 § 1-3, 194). Natomiast nowy biskup diecezjalny po objęciu urzędu powinien potwierdzić albo odwołać jego urząd [Pawluk 1990, 187]. Obejmując urząd

oficjała, składa na ręce biskupa wyznanie wiary oraz przysięgę, że należy-
cie i wiernie będzie wypełniać swoje zadania, zgodnie z formułą zatwier-
dzoną przez Stolicę Apostolską (kan. 833, 5°, 1454; DC, art. 40) [Sztuchmi-
ler 2007, 82]. Jeśli chodzi o kwalifikacje do pełnienia urzędu wikariusza
sądowego, zgodnie z kan. 1420 § 4 oraz art. 42 § 1-2 DC, a także AS 181, to
powinien on być kapłanem, zatem nie może być nim mianowany wierny
świecki (kan. 129 i 274) ani diakon. Nie powinno się mianować na ten
urząd ani biskupa pomocniczego ani biskupa koadiutora (kan. 403) [Kru-
kowski 2007, 35]. Ponadto powinien cieszyć się „nienaruszoną opinią” (*in-
tegra fama*), przez co rozumie się powszechne poważanie w środowisku ze
względu na pozytywne przymioty życia i charakteru [Pawluk 1990, 187]
mieć nie mniej niż trzydzieści lat, co ma gwarantować odpowiednie do-
świadczenie życiowe, posiadać wykształcenie w stopniu doktora lub przy-
najmniej licencjata prawa kanonicznego oraz doświadczenie w pracy súdo-
wej.

Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej stawia następujące wyma-
gania pracownikom trybunałów kościelnych: dobra znajomość prawa kano-
nicznego – zarówno materialnego, jak i procesowego, a także znajomość ju-
rysprudencji rotalnej, doświadczenie i kwalifikacje specjalne [Krukowski
2007, 35]. Wymagania te powinny zagwarantować obiektywizm i spra-
wiedliwość w sądzeniu. Należy zaznaczyć, że wymóg stopni akademickich
stanowi normę procesową, od której biskup nie może dyspensować, zgo-
dnie z kan. 87 § 1 [Del Amo i Calvo-Álvarez 2011, 1064]. Możliwość dyspen-
sowania w tej kwestii leży w kompetencji Sygnatury Apostolskiej [Kru-
kowski 2007, 36].

1.1.2. Mianowanie sędziów

Niektóre sprawy sądowe wymagają rozpatrzenia przez trybunał kole-
gialny, czyli złożony z kilku sędziów, dlatego też ustawodawca w kan. 1421
§ 1, nakłada na biskupa obowiązek ustanowienia sędziów wyposażonych
we władzę zwyczajną zastępczą, którzy w jego imieniu mogą decydować
w sprawach kanonicznych (AS 181). Sędziowie są pomocnikami wikariu-
sza sądowego i biskupa w wykonywaniu jego władzy sędowniczej, a także
jego współpracownikami. Ustawodawca nie ustala liczby sędziów miano-
wanych przez biskupa. Zasadna jest natomiast uwaga, że liczba sędziów
może wynosić od czterech do dwunastu sędziów, ponieważ do stworzenia
trybunału pięcioosobowego, potrzeba czterech sędziów i oficjała, natomiast
w przypadku wykluczenia jakiegoś sędziego, niezbędna będzie większa

liczba sędziów [Del Amo i Calvo-Álvarez 2011, 1065]. Wydaje się, że górna liczba sędziów powinna odpowiadać potrzebom wspólnoty Kościoła partykularnego, czyli jego wielkości i liczbie spraw do rozpatrzenia. To na biskupie spoczywa obowiązek zapewnienia odpowiedniej liczby sędziów, aby trybunały działały sprawnie, bez zbędnej zwłoki, wynikającej z braku obsady sędziowskiej. Ustawodawca stawia wymóg, aby sędziami byli duchowni (*clerici*), czyli kapłani lub diakoni (kan. 266 § 1; LG 29) należący do duchowieństwa diecezjalnego lub instytutu życia konsekrowanego bądź stowarzyszenia apostołskiego [Krukowski 2007, 36], za zgodną odpowiednich przełożonych [Sztymmler 2007, 86]. W praktyce oznacza to, że sędziami mogą być diakoni stali [Pawluk 1990, 188]. Dopuszcza się, aby za zgodą konferencji biskupów, urząd sędziego w razie konieczności sprawowali także wykwalifikowani świeccy, zarówno mężczyźni, jak i kobiety (kan. 1421 § 2) [Wrenn 2000, 1624]. Zastrzeżenie zawarte w tym przepisie dotyczy także liczby sędziów świeckich w turnusie sędziowskim – może być tylko jeden, pozostali mają być powołani z sędziów duchownych. Osoba świecka nie może samodzielnie wykonywać władzy sądowniczej, ale może tylko kooperować w jej wykonywaniu, zgodnie z kan. 129 § 2 [Sztymmler 2007, 86]. Do 7 grudnia 2015 r. powołanie trybunału sędziowskiego złożonego z więcej niż jednego świeckiego, powodowało nieważność wyroku, ponieważ było wbrew dyspozycji z § 2 (kan. 1620, 2°). Na skutek nowelizacji dokonanej przez papieża Franciszka składowi sędziowskiemu ma przewodniczyć duchowny, ale pozostałymi sędziami mogą być osoby świeckie (kan. 1673 § 3-4)⁵.

W odniesieniu do kwalifikacji do pełnienia tego urzędu, zgodnie z kan. 1421 § 3 oraz art. 43 § 3-4 DC, są one następujące: analogicznie do wymogów oficjała, sędzia powinien cieszyć się „nienaruszoną opinią”, mieć wykształcenie w stopniu doktora lub przynajmniej licencjata prawa kanonicznego. Zaleca się, aby nikt nie był mianowany sędzią, jeśli wcześniej przez jakiś czas nie wykonywał w sądzie innej pracy (DC, art. 43 § 4).

Mianowanie na urząd sędziego osoby nieposiadającej tych kwalifikacji nie powinno mieć miejsca, choć byłoby ono ważne, to jednak mogłoby być

⁵ Franciscus PP., *Litterae apostolicae motu proprio datae Mitis Iudex Dominus Iesus quibus canones Codicis Iuris Canonici de Causis ad Matrimonii nullitatem declarandam reformatur* (15.08.2015), AAS 107 (2015), s. 958-67; tekst polski w: Franciszek, *List apostolski motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa* (tekst łacińsko-polski), Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, Tarnów 2015 [dalej cyt.: MIDI].

cofnięte dekretem kompetentnej władzy lub wyrokiem sądu administracyjnego (kan. 149 § 2) [Sztymiler 2007, 87]. Podobnie jak wikariusz sądowy, także sędzia mianowany jest na określony czas i nie może być odwołany, chyba że z powodu prawnie uznanej i poważnej przyczyny (kan. 1422). Biskup nie może dyspensować od wymogu posiadania stopni akademickich, ponieważ dyspensa zastrzeżona jest Sygnaturze Apostolskiej. Zgodnie z praktyką tej dykasterii, nie udziela ona dyspensy dla osób świeckich od wymogu stopnia akademickiego [Krukowski 2007, 37].

1.1.3. Mianowanie promotora sprawiedliwości i obrońcy węzła

Ustawodawca kodeksowy stanowi, że należy mianować w diecezji promotora sprawiedliwości oraz obrońcę węzła (kan. 1430 i 1432). W instrukcji *Dignitas connubii* doprecyzował: „należy ustanowić przynajmniej jednego obrońcę węzła i rzecznika sprawiedliwości” (art. 53 § 1). Znaczy to, że może ich być także więcej, zależnie od potrzeb. Z praktyki wiadomo, że chodzi tu głównie o obrońcę węzła małżeńskiego, gdyż sprawy karne i niemająłne sprawy sporne prowadzone są w sądach kościelnych bardzo rzadko [Sztymiler 2007, 105]. Promotor sprawiedliwości, nazywany także rzecznikiem sprawiedliwości, występuje w sprawach, w których może być zagrożone dobro publiczne oraz we wszystkich sprawach karnych (kan. 1430). Promotor sprawiedliwości jest to urząd, którego celem jest przede wszystkim pełnienie roli oskarżyciela w sprawach karnych, wykonując czynności przewidziane dla strony (kan. 1721, 1724, 1727 § 2). Od przedstawienia sędziemu oskarżenia zależy zaistnienie procesu karnego, „jest on po ordynariuszu jedynym tytulariuszem władzy, od którego zależy wszczęcie tego typu procesu. Nie ulega jednak wątpliwości, że promotor nie może wnieść skargi karnej bez upoważnienia swego biskupa” [Krukowski 2007, 47]. Jego udział w sprawach spornych nie jest zawsze konieczny. Należy go wezwać, gdy: 1) wymagany jest przez ustawę (np. w sprawach o separację małżonków – kan. 1696; w sprawach o nieważność małżeństwa [Grzywacz 1974], gdy nieważność została już rolgłoszona – kan. 1674 § 1; art. 57 § 1 DC; art. 92, 2° DC – pełni wtedy rolę powoda, z zachowaniem art. 58 DC); 2) uczestniczył w pierwszej instancji; domniemywa się jego udział w wyższej instancji za konieczny (kan. 1431 § 2; DC, art. 57 § 3); 3) obecność promotora sprawiedliwości w procesie wydaje się konieczna z natury rzeczy [Krukowski 2007, 47-48]. Do obowiązków biskupa diecezjalnego należy określenie, czy w innych sprawach spornych jest zagrożone

dobro publiczne i czy w związku z tym powinien w procesie wystąpić promotor sprawiedliwości (kan. 1431 § 1).

Ustawodawca określa obowiązki obrońcy węzła. Ma on przedstawiać i proponować wszystko, co w sposób rozumny może być przytoczone przeciw nieważności lub rozwiązaniu węzła (kan. 1432). Dlatego też konieczne jest, aby w procesach o nieważność świąceń albo nieważność lub rozwiązanie małżeństwa, występował obrońca węzła [Dzięga 1999, 23-40]. „Propionować” oznacza przytaczać rozumne argumenty przeciwko postulowanej nieważności lub rozwiązaniu. Z kolei „przedstawiać” oznacza przytaczać zarówno ustawy, jak i normy proceduralne, które można zastosować, oraz fakty wraz z oceną wartości przytaczanych dowodów [Del Amo i Calvo-Álvarez 2011, 1074]. W prawie stanowczo podkreślono konieczność występowania obrońcy węzła w sprawach o nieważność małżeństwa (DC, art. 56). Dookreślono także jego zadania i sposób działania. Do udziału w procesie obrońcę węzła wyznacza wikariusz sądowy, wraz z powołaniem kolegium sędziowskiego. *Defensor vinculi* powinien – na każdym stopniu sądu – przeciwdziałać żądaniom orzeczenia nieważności małżeństwa. Ma to czynić poprzez dostarczanie wszystkich dowodów, opinii, zarzutów, które będą broniły ważności małżeństwa. Broni on małżeństwa, a także prawdy i sprawiedliwości. Powinien pamiętać, że w imię tej prawdy nie należy przesadnie wnosić argumentów za ważnością, jeśli w sposób obiektywny wydaje się ono nieważne. Obrońca węzła zawsze działa w interesie dobra publicznego Kościoła [Sztymiler 2007, 109-10]. Ustawodawca w akcie wykonawczym doprecyzował także obowiązki obrońcy węzła w procesie z tytułu niezdolności, o których w kan. 1095. Ma on czuwać, „aby biegłemu przedstawiono kwestie rzeczywiście dotyczące sprawy i niewykraczające poza jego kompetencje; aby opinie biegłego opierały się na zasadach antropologii chrześcijańskiej i były sporządzane zgodnie z metodami naukowymi, wskazując sędziemu wszystko co w nich znalazł dla obrony węzła małżeńskiego; w przypadku wyroku stwierdzającego nieważność, w sądzie apelacyjnym ma obowiązek jasno zaznaczyć, jeśli jakiś argument przeciwny węzłowi zawarty w opinii biegłego nie został przez sędziów należycie rozważony” (DC, art. 56 § 4). Dopiero w tej instrukcji ustawodawca wyraźnie stwierdził, że nigdy obrońca węzła nie może działać na rzecz nieważności małżeństwa, a jeśli nie ma nic do zaproponowania przeciw nieważności, może zdać się na sprawiedliwość sądu (DC, art. 56 § 5). Obrońca węzła powinien także występować w instancji apelacyjnej [Sztymiler 2007, 108-10]. Jego udział wymagany jest w procesie skróconym. „Po otrzymaniu

akt, biskup diecezjalny po rozważeniu uwag obrońcy węzła i obrony stron, jeśli takowe są, jeśli uzyskuje moralną pewność, ogłasza wyrok” (kan. 1687 § 1).

Należy zwrócić uwagę także na sankcje za brak obecności w procesie promotora sprawiedliwości i obrońcy węzła (kan. 1433). Nie wystarcza, aby biskup ustanowił przy trybunale promotora sprawiedliwości oraz obrońcę węzła, ale jest rzeczą konieczną, aby byli faktycznie obecni, a przynajmniej wezwani do stawienia się w sprawach, w których ich obecność jest wymagana przez prawo. Pominięcie tego wymogu pociąga za sobą nieważność procesu na mocy samego prawa [Krukowski 2007, 50]. W celu właściwego zrozumienia funkcji w procesie tych dwóch urzędów, ustawodawca nakazuje ich poważne traktowanie, wzywanie ich do udziału w sprawach, w których powinni występować oraz liczyć się z ich wypowiedziami (kan. 1434 i 1433; DC, art. 57 i 59). Powinni być wezwani zawsze wtedy, gdy sędzia wysłuchuje jedną lub obie strony. Celem ustanawiania przez biskupa tych urzędów nie jest kontrola procesu, bardziej zostali upodobnieni do stron, choć faktycznie nimi nie są [Sztymiler 2007, 113].

Kwalifikacje do pełnienia tych urzędów, zgodnie z kan. 1435, art. 54 DC, są następujące: mają to być osoby duchowne lub świeckie; analogicznie do wymogów oficjała oraz sędziów, powinny cieszyć się „nienaruszoną opinią”; powinny mieć wykształcenie w stopniu doktora lub przynajmniej licencjata prawa kanonicznego; i być wypróbowane w roztropności i gorliwości o sprawiedliwość. Kongregacja ds. Biskupów postanowiła, że biskup może mianować na te urzędy kompetentnych świeckich, aby duchowni byli bardziej wolni dla wypełniania zadań związanych nieodłącznie z sakramentem święceń (AS 181). Mianowanie osób niespełniających wyżej wymienionych kryteriów, jest niegodziwe, ale ważne. Prawo nie wymaga ich do ważności [Sztymiler 2007, 106]. Urzędy te są w tej samej sprawie niepołączalne, a w innych wypadkach, jeśli jest taka konieczność, może je piastować ta sama osoba (kan. 1436 § 1; DC, art. 53 § 3). Promotor sprawiedliwości oraz obrońca węzła mogą być ustanawiani do ogółu spraw, albo tylko do poszczególnych, a ten kto dokonał aktu nominacji, czyli biskup diecezjalny, może ich usunąć z urzędu ze słusznej przyczyny (kan. 1436 § 1-2; DC, art. 53 § 2 i 4).

1.1.4. Mianowanie notariusza

Urzędem obligatoryjnym jest także notariusz, czyli aktuariusz, który musi występować w każdym procesie, tak, że akta należy uznać za nieważ-

ne, jeśli nie zostały przez niego podpisane (kan. 1437 § 1; DC, art. 62 § 1). Akta sporządzone przez notariuszy są publicznie wiarygodne (kan. 1437 § 2), co oznacza, że stanowią pełny dowód tego, co bezpośrednio i pierwszorzędnie z nich wynika (kan. 1541). Podpis notariusza świadczy o tym, że akta sprawy są oryginalne i autentyczne [Krukowski 2007, 55]. Urząd notariusza może pełnić osoba zamianowana przez biskupa do ogółu spraw w kurii i w sądzie, lub tylko do spraw sądowych lub do udziału w określonym procesie lub czynności [Chmiel 1997, 78-88]. Kompetencje notariusza określone zostały w kan. 484 oraz kan. 1472-1475. Wynika z nich, że notariusz redaguje większość dokumentów, według zaleceń sędziego; sporządza akta; protokołuje instrukcję procesu i dyskusję sprawy; pilnuje, aby zalecenia, dekrety i reskrypty były wykonywane; porządkuje, gromadzi i strzeże akta sądowe; prowadzi pilnie księgi spraw i księgę korespondencyjną; pomaga w przeprowadzeniu czynności sądowych, zapisuje i protokołuje fakty, oświadczenia i dyskusje mające miejsce w sądzie, z podaniem ich daty oraz wykonuje inne czynności, które wymagają jego współdziałania [Szytchmiller 2007, 119].

Notariuszem, zgodnie z kan. 483 § 2 oraz art. 63 DC, ma być osoba o nieposzlakowanej opinii i ponad wszelkimi podejrzeniami. Może nim być duchowny albo świecki, kobieta lub mężczyzna. Natomiast jeśli chodzi o sprawy, w których opinia kapłana mogłaby być narażona, notariuszem musi być kapłan. Nie stawia się notariuszowi wymagań dotyczących wykształcenia, jednak roztropność nakazuje, aby był on – w miarę możliwości – kanonistą [Szytchmiller 2007, 120]. Biskup diecezjalny może swobodnie usunąć daną osobę z piastowanego urzędu notariusza (kan. 485).

1.2. Ustanowienie urzędów fakultatywnych

Urzędami fakultatywnymi w trybunale diecezjalnym są: pomocniczy wikariusz sądowy, kierownik kancelarii sądu, czyli kanclerz sądu oraz stałi obrońcy.

1.2.1. Mianowanie pomocniczego wikariusza sądowego

Ustawodawca kodeksowy daje możliwość biskupowi diecezjalnemu mianowania pomocniczego wikariusza sądowego, zwanego wiceoficjałem (kan. 1420 § 3.). Zasadne jest mianowanie wiceoficjała, jeśli rzeczywiście domaga się tego dobro spraw rozpatrywanych w danym trybunale oraz oficjał nie może sprostać wielości swoich obowiązków. W przeciwnym wypadku,

mianowanie pomocniczego wikariusza sądowego jest zbędne [Pawluk 1990, 185]. Prawo mianowania jednego lub kilku wiceoficjałów, którzy posiadają taką samą władzę jak oficjał, posiada biskup diecezjalny wtedy, gdy diecezja zajmuje wielki obszar oraz istnieje wielość spraw rozpatrywanych w trybunale [Szytmiller 2007, 83]. Ustawodawca doprecyzowuje rolę wiceoficjałów, stwierdzając, że uwzględniając ich wolność w osądzaniu, pomocniczy wikariusze sądowi są zobowiązani do działania pod kierunkiem wikariusza sądowego (DC, art. 41 § 2). Pomocniczy wikariusz sądowy podlega bezpośrednio oficjałowi i może przejmować obowiązki oficjała szczególnie wtedy, gdy ten jest nieobecny lub doznał przeszkody. Po wyznaczeniu turnusu sędziowskiego przez oficjała do poszczególnej sprawy, wiceoficjał korzysta z tej samej władzy [Krukowski 2007, 35] i posiada te same uprawnienia, co oficjał do prowadzenia procesu i wydawania dekretów, bez ingerencji wikariusza sądowego czy biskupa. Od dekretów lub wyroków wiceoficjała nie można składać apelacji do oficjała lub biskupa, ponieważ w sprawach mu powierzonych tworzą, analogicznie do oficjała, jeden trybunał pierwszego stopnia [Del Amo i Calvo-Álvarez 2011, 1064].

Wymogi stawiane osobom zajmującym ten urząd są analogiczne do wymogów stawianych oficjałom. Wiceoficjał, zgodnie z kan. 1420 § 4 oraz art. 42 § 1-2 DC, powinien być kapłanem, dlatego nie może być nim mianowany wierny świecki (kan. 129 i 274) ani diakon; cieszyć się „nienaruszoną opinią”; mieć nie mniej niż trzydzieści lat, co ma gwarantować odpowiednie doświadczenie życiowe [Pawluk 1990, 187]; mieć wykształcenie w stopniu doktora lub przynajmniej licencjata prawa kanonicznego oraz doświadczenie w pracy sądowej.

Również analogicznie do oficjała, wiceoficjał nie traci swojego urzędu w razie wakansu stolicy biskupiej, ani też nie może być usunięty przez administratora, a po objęciu urzędu przez nowego rządcę, wymaga zatwierdzenia (kan. 1420 § 5; DC, art. 42 § 3). Pomocniczy wikariusz sądowy jest mianowany na określony czas, czyli kadencję. Ustawodawca nie określa, jak długo ma trwać jego kadencja, czyli pozostawia tę sprawę osądowi biskupa. Po jej upływie nie jest zabroniona ponowna nominacja tej samej osoby na urząd wiceoficjała (kan. 1422).

1.2.2. Mianowanie kierownika kancelarii sądu

Do biskupa diecezjalnego należy także mianowanie kierownika kancelarii sądu, który jest organem fakultatywnym w organizacji trybunału. W KPK/83 nie ma przepisów regulujących ten urząd. Dotyczące go wytycz-

ne znajdują się natomiast w instrukcji *Dignitas connubii*. Zgodnie z tym aktem normatywnym, kierownik kancelarii sądu jest również notariuszem akt sądowych (DC, art. 61), dlatego do niego odnoszą się także przepisy normujące urząd kanclerza oraz notariuszy kurii biskupiej (kan. 482-485). Można go także nazywać kanclerzem sądu. Do niego należy troska o to, aby akta sądowe były, zgodnie z dyspozycjami sędziego, poprawnie sporządzane, wysyłane i strzeżone w archiwum (kan. 482; DC, art. 61 § 1). „W wielu sądach kościelnych istniała wcześniej kancelaria, gdzie przyjmowano od stron dokumenty, przechowywano akta sądowe, udostępniano je do publikacji i dbano o sprawy ich przepływu pomiędzy pracownikami sądu oraz między sądem a stronami lub biegłymi, pilnowano zachowywania terminów sądowych. W takim znaczeniu kancelaria sądu wymieniana jest w kan. 1544, 1598, § 1 i w kan. 1659 § 1” [Szytchmiller 2007, 116]. Kierownik kancelarii sądu, jeśli nie postanowiono inaczej, posiada następujące, ściśle określone obowiązki: zapisywanie wszystkich akt napływających do sądu; odnotowywanie w protokole rozpoczęcia, przebiegu i zakończenia każdej sprawy; przyjmowanie dokumentów dostarczanych przez strony; wysyłanie wezwań i pism; troska o sporządzanie kompendiów procesów i dostarczanie ich sędziom; strzeżenie akt i dokumentów każdej sprawy; wysyłanie jednego egzemplarza akt sprawy – opatrzonego znakiem potwierdzającym autentyczność – do sądu apelacyjnego, zarówno, gdy wnoszona jest apelacja, jak i z urzędu; przechowywanie w archiwum sądu oryginalnego egzemplarza akt i dokumentów; opatrywanie pieczęcią potwierdzającą autentyczność kopii każdego aktu lub dokumentu, gdy prosi o to osoba uprawniona; i wreszcie – zwracanie dokumentów, zgodnie z art. 91 § 1-2 (DC, art. 61 § 2). Kanclerz sądu podlega podwójnemu przełożeniu, które jest tylko ogólnie wyrażone w art. 61 § 1 DC. Przyjmuje on dyspozycje od: 1) oficjała, który zarządza organizacją całego sądu, oraz 2) prowadzących poszczególne sprawy. W pierwszym wypadku, podporządkowuje się we wszystkich sprawach organizacji pracy sądu. W drugim, w kwestii fachowego przygotowania oraz obiegu akt i spraw w sądzie i poza nim – tak samo od ponensów (DC, art. 47 § 2) oraz audytorów (art. 50 § 3) – w zakresie realizowania poleceń powierzonych im przez prawo lub wikariusza sądowego [Szytchmiller 2007, 117]. Ustawodawca przypomina, że kierownik kancelarii sądu nie może czynić nic ponad to, co przysługuje mu z urzędu, czyli nie powinien wpływać na bieg i merytoryczność sprawy, a skoncentrować się tylko na sprawach technicznych (DC, art. 61 § 3).

Jeśli jest nieobecny lub przeszkodzony, wtedy jego miejsce zajmuje inny notariusz (DC, art. 61 § 4).

Kwalifikacje do pełnienia urzędu kierownika kancelarii sądu są tożsame z wymaganiami do podjęcia urzędu notariusza. Zgodnie z kan. 483 § 2 oraz art. 63 DC, ma być to osoba o nieposzlakowanej opinii i ponad wszelkimi podejrzeniami. Kierownikiem kancelarii sądu może być duchowny albo świecki, kobieta lub mężczyzna. Natomiast jeśli chodzi o sprawy, w których opinia kapłana mogłaby zostać narażona, notariuszem ma być kapłan. W doktrynie przyjmuje się, że roztropność nakazywałaby, aby był on – w miarę możliwości – kanonistą [Szytchmiller 2007, 120]. Biskup diecezjalny może swobodnie usunąć kierownika kancelarii sądu z urzędu (kan. 485).

1.2.3. Mianowanie stałych obrońców

Ustawodawca kodeksowy zaleca biskupowi diecezjalnemu – jeśli to możliwe – mianowanie stałych obrońców, tj. patronów, otrzymujących wynagrodzenia od samego trybunału, którzy pełniliby zadania adwokata lub pełnomocnika, przede wszystkim w sprawach małżeńskich dla stron, które chciałyby ich wybrać (kan. 1490). Ponadto Papieska Rada Tekstów Prawnych reguluje ustanowienie stałych adwokatów, a nawet urzędu lub osoby, u której każdy mógłby swobodnie i szybko uzyskać poradę dotyczącą możliwości i sposobu postępowania zmierzającego, jeśli się okazuje to możliwe, do prowadzenia swojej sprawy o nieważność małżeństwa (DC, art. 113 § 1 i 3) [Miziński 2011]. Ustawodawca kościelny wychodzi naprzeciw chęci uzyskania kompetentnej pomocy technicznej o charakterze stałym, oferując ją stronie procesowej, która takiej pomocy potrzebuje. Trybunał powinien taką pomoc zagwarantować ze względów ekonomicznych oraz pod względem jej dostępności i skuteczności [De Diego-Lora 2011, 1121]. Wyrażenie – jeśli to możliwe (*quatenus fieri possit*) – pozostawia biskupowi wolną rękę w ustanawianiu tego urzędu. Biskup diecezjalny ma za zadanie roztropnie się nad tym zastanowić, biorąc pod uwagę potrzeby oraz możliwości stosownie do sytuacji [Krukowski 2007, 112]. Trybunał powinien uważać za swój obowiązek powołanie zespołu stałych patronów sądowych. „Dzięki nim strony będą miały zagwarantowaną opiekę i możliwość zorganizowania właściwej obrony, do której mają prawo na podstawie prawa naturalnego. (...) Dla stron korzystających z usług adwokata czy pełnomocnika ważne jest to, że ci otrzymują swoje honoraria za pośrednictwem trybunału; dzięki temu mogą mieć pewność, że koszty sądowe nie będą

nadmierne” [Pawluk 1990, 227]. Należy zauważyć, że jeśli tego rodzaju urzędy będą pełnić urzędnicy sądu, wówczas nie mogą oni występować w sprawie, ani jako sędziowie, ani jako obrońcy (DC, art. 113 § 2) oraz, że jeśli to zadanie powierzono stałemu adwokatowi, wówczas nie może on podjąć bronienia tejże sprawy, jak tylko w charakterze stałego adwokata (DC, art. 113 § 4).

Wymagania stawiane adwokatom i pełnomocnikom zawarte zostały w kan. 1483. Należy je uwzględniać również wtedy, gdy chodzi o stałych obrońców. Zgodnie z dyspozycją normy prawnej w nim zawartej, osoba pragnąca pełnić urząd adwokata ma być pełnoletnia, nienaruszonej sławy (*bonae famae*), katolikiem, chyba, że biskup zezwoli inaczej, oraz doktorem prawa kanonicznego, lub skądinąd prawdziwie biegłym. Musi być zatwierdzona przez biskupa diecezjalnego. Stałego patrona można swobodnie odwołać.

2. ERYGOWANIE TRYBUNAŁU MIĘDZYDIECEZJALNEGO

Oprócz erygowania trybunału w swojej diecezji, ustawodawca kodeksowy daje możliwość, aby kilku biskupów diecezjalnych utworzyło sąd międzydiecezjalny pierwszej instancji dla swoich Kościołów partykularnych (kan. 1423 § 1). Aby możliwe było powołanie do istnienia trybunału międzydiecezjalnego, zespół biskupów musi zgodnie wyrazić taką wolę oraz otrzymać aprobatę Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej (kan. 1423 § 1; DC, art. 23 § 1)⁶. Biskupi proszący Stolicę Apostolską o *nihil obstat* na utworzenie sądu międzydiecezjalnego, powinni zwrócić się z prośbą, w której przedstawiają: racje przemawiające za erygowaniem takiego trybunału; charakter trybunału, tzn., czy ma być przeznaczony dla wszystkich spraw, czy tylko dla niektórych; diecezje, które będą wykorzystywały dany sąd dla swoich potrzeb; oraz siedzibę i terytorium trybunału, dołączając także mapę. Dopiero po uzyskaniu *nihil obstat*, zespół biskupów przygotowuje dekret erekcyjny, który uzyska moc po zaaprobowaniu go przez Stolicę Apostolską. Precyzyjne przepisy dotyczące trybunału międzydiecezjalnego powinny znaleźć się w statucie i regulaminach tegoż trybunału [Pawluk 1990, 190].

⁶ Ioannes Paulus PP. II, *Constitutio apostolica de Romana Curia Pastor Bonus* (28.06.1988), AAS 80 (1988), s. 841-912; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, s. 217-57, art. 124, 4°.

Trybunał międzydiecezjalny może być erygowany nie tylko na wniosek biskupów, ale także w wyniku propozycji i postanowienia samej Sygnatury Apostolskiej [Del Amo i Calvo-Álvarez 2011, 1066]. Biskupi mogą dobrać się całkowicie dobrowolnie, aby stworzyć taki trybunał, choć praktycznie jest to związane z istnieniem jakiejś prowincji kościelnej lub konferencji biskupów.

Jeśli sąd międzydiecezjalny zostaje ustanowiony dla rozpatrywania wszystkich spraw (kan. 1423 § 2), to biskup diecezjalny sprawuje swoją władzę sądowniczą za pośrednictwem właśnie tego sądu. Jeśli natomiast trybunał został powołany do zajmowania się tylko określonymi sprawami, wtedy biskup diecezjalny powinien ustanowić dla reszty spraw sąd w swojej diecezji. W przypadku powołania sądu międzydiecezjalnego dla wszystkich spraw, biskup może utworzyć w swojej diecezji sekcję dla instrukcji spraw, z jednym lub kilkoma audytorami i notariuszem, dla gromadzenia dowodów i powiadamiania o aktach, która będzie funkcjonować na dyspozycję i w porozumieniu z trybunałem międzydiecezjalnym lub przewodniczącym składu sędziowskiego (DC, art. 23 § 2).

Funkcja moderatora trybunału międzydiecezjalnego wraz ze wszystkimi uprawnieniami, jakie posiada biskup diecezjalny w stosunku do swojego trybunału, przysługuje zespołowi biskupów tworzącym trybunał, lub biskupowi przez nich wytypowanemu (kan. 1423 § 1; DC, art. 26) [Krukowski 2007, 38-39]. Ustawodawca nie wymaga wprost, aby był to biskup, na którego terenie znajduje się trybunał, ani też żaden z biskupów wchodzących w skład zespołu, natomiast wydaje się uzasadnione, aby tak było, jeśli jest to możliwe. Jest także możliwe, aby biskupi wyznaczyli innego biskupa do funkcji biskupa moderatora [Sztymmler 2007, 61]. W sytuacji zawakowania stolicy biskupa desygnowanego moderatorem, władzę nad trybunałem międzydiecezjalnym sprawuje biskup najstarszy pod względem wieku spośród zespołu biskupów [Pawluk 1990, 190].

Pracowników sądu międzydiecezjalnego może mianować tylko zespół biskupów, którzy ten sąd powołali do istnienia, a jedynie w pilnych wypadkach pracowników tych może mianować biskup moderator, ale tylko na czas podjęcia decyzji przez tenże zespół (DC, art. 34 § 1-2). „Mianowanie członków sądu nie jest zwyczajnym aktem administrowania sądem, do którego uprawniony jest biskup moderator, lecz aktem władzy przysługującej tylko biskupom diecezjalnym i Konferencji Biskupów” [Sztymmler 2007, 74]. W każdym sądzie międzydiecezjalnym powinien być ustanowiony wikariusz sądowy, który tworzy ze wszystkimi biskupami zespołu jeden

trybunał, i wobec nich lub biskupa moderatora składa odpowiednie sprawozdania. Do niego także odnoszą się przepisy, z odpowiednim dostosowaniem, ustanowione dla oficjała diecezjalnego (DC, art. 39). Zasada stabilności wikariusza sądowego, odnosi się także do trybunału międzydiecezjalnego, że w przypadku wakansu którejkolwiek stolicy biskupiej nie traci on swojego urzędu, z zastrzeżeniem jednak, że po obsadzeniu wakującej diecezji wymagane jest zatwierdzenie od zespołu biskupów, jeśli tak zostało postanowione w dekrecie erygującym sąd (DC, art. 42 § 3) [Szytychmiller 2007, 85]. Także wszyscy inni pracownicy sądu międzydiecezjalnego powinni być mianowani – zgodnie z wytycznymi, jak w przypadku sądu diecezjalnego, zachowując zasadę, że moderatorem trybunału międzydiecezjalnego – jest zespół biskupów lub biskup wyznaczony do sprawowania tej funkcji.

WNIOSKI

Na podstawie analizy przeprowadzonej w niniejszym artykule można wyprowadzić następujące wnioski:

1) Władzę sądowniczą biskup diecezjalny sprawuje za pośrednictwem trybunału, który ma obowiązek utworzyć dla swojej diecezji. W tym sądzie biskup pełni funkcję moderatora;

2) Z istoty swej trybunał tworzą dwa urzędy, sędziego oraz notariusza, ale w rzeczywistości, sędzia współpracuje z wieloma osobami. Urzędami obligatoryjnymi w trybunale diecezjalnym są: wikariusz sądowy, sędziowie, obrońca wężła, promotor sprawiedliwości oraz notariusz. Urzędami fakultatywnymi są natomiast: pomocniczy wikariusze sądowi, kierownik kancelarii sądu i obrońca stały;

3) Wikariusz sądowy, zwany oficjałem, stanowi jeden trybunał z biskupem diecezjalnym. Posiada władzę zwyczajną, zastępczą, której nie może delegować innym, chyba że chodzi o przygotowanie dekretów i wyroków. Oficjał nie jest zobowiązany do stosowania się do opinii lub nakazów biskupa w zakresie wyrokowania, natomiast podlega mu w zakresie ustanowienia. Wikariusz sądowy jest mianowany na określony czas, po upływie którego można odnowić nominację. Cieszy się stałością urzędu, w czasie wakansu stolicy biskupiej nie może być usunięty przez administratora, chyba że zaistniała bardzo poważna i prawnie uznana przyczyna. Nowy biskup po objęciu diecezji powinien potwierdzić lub odwołać oficjała;

4) Biskup mianuje także sędziów, zgodnie z zapotrzebowaniem. Wyposażeni są oni we władzę zwyczajną, zastępczą. Sędzią może być ustanowiona osoba świecka, która jednak nie może przewodniczyć turnusowi. Papież Franciszek, pozwolił, aby w sprawie mógł występować więcej niż jeden sędzia świecki. Sędzia, podobnie do wikariusza sądowego, jest mianowany na określony czas. Cieszy się stałością nie może być swobodnie odwołany;

5) Biskup ma obowiązek, stosownie do potrzeb, mianowania promotora sprawiedliwości oraz obrońcy węzła, którzy muszą, zgodnie z prawem występować w określonych sprawach. Promotor sprawiedliwości pełni rolę oskarżyciela w sprawach karnych, wykonując czynności przewidziane dla strony. Obrońca węzła ma przedstawiać i proponować wszystko, co w sposób rozumny może być przytoczone przeciw nieważności lub rozwiązaniu węzła, dlatego konieczne jest, aby występował w procesach o stwierdzenie nieważności małżeństwa lub święceń. Zawsze działa w obronie dobra publicznego Kościoła. Biskup diecezjalny może usunąć obrońcę węzła i promotora sprawiedliwości ze słusznej przyczyny;

6) Obecność notariusza jest wymagana do ważności akt każdego procesu sądowego. Jest nazywany aktuariuszem. Może być mianowany do ogółu spraw w kurii albo tylko do spraw sądowych. Odpowiedzialny jest w szczególności za redagowanie dokumentów według zleceń sędziego oraz sporządzanie akt. Biskup może swobodnie odwołać daną osobę z urzędu notariusza;

7) Biskup diecezjalny, jeśli jest taka potrzeba, z racji na rozmiar diecezji lub dużą ilość spraw sądowych, może mianować jednego lub kilku pomocniczych wikariuszów sądowych. Posiada on wszystkie uprawnienia i obowiązki oficjała, z wyjątkiem tego, że podlega bezpośrednio wikariuszowi sądowemu;

8) Biskup może także mianować kierownika kancelarii sądu, którym jest jeden z notariuszów. Do niego odnoszą się przepisy normujące urząd kanclerza oraz notariusza kurii biskupiej;

9) Ustawodawca zaleca – jeśli to możliwe – ustanowienie stałych obrońców, otrzymujących wynagrodzenie od trybunału, a którzy pełniliby zadania adwokata lub pełnomocnika, przede wszystkim w sprawach małżeńskich. Stałego patrona można swobodnie odwołać;

10) Kilku biskupów, działających jednomyślnie, może utworzyć trybunał międzydiecezjalny pierwszej instancji dla swoich diecezji, za aprobatą Stolicy Apostolskiej. Moderatorem takiego trybunału jest zespół biskupów,

którzy utworzyli sąd międzydiecezjalny, lub biskup desygnowany na tę funkcję. Trybunał taki może być erygowany dla rozpatrywania wszystkich spraw lub tylko niektórych. Pracowników trybunału powołuje tylko zespół biskupów, a jedynie w pilnych wypadkach może powołać ich moderator, ale tylko do czasu podjęcia decyzji przez ten zespół. Wszyscy pracownicy powinni być mianowani analogicznie do sądu diecezjalnego, zachowując zasadę, że moderatorem trybunału międzydiecezjalnego jest zespół biskupów lub biskup do tego wyznaczony.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski w: Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984.
- Congregatio pro Episcopis, Directorio Apostolorum Successores per il ministero pastorale dei vescovi (22.02.2004), Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2004; tekst polski w: Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 517-711.
- Franciscus PP., Litterae apostolicae motu proprio datae Mitis Iudex Dominus Iesus quibus canones Codicis Iuris Canonici de Causis ad Matrimonii nullitatem declarandam reformatur (15.08.2015), AAS 107 (2015), s. 958-67; tekst polski w: Franciszek, List apostolski motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności małżeństwa (tekst łacińsko-polski), Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, Tarnów 2015.
- Ioannes Paulus PP. II, Constitutio apostolica de Romana Curia Pastor Bonus (28.06.1988), AAS 80 (1988), s. 841-912; tekst polski w: Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 217-57.
- Pontificium Consilium de Legum Textibus, Instructio servanda a tribunalibus dioecesanis et interdioecesanis in pertractandis causis nullitatis matrimonii Dignitas connubii (25.01.2005), „Communicationes” 37 (2005), s. 11-92; tekst polski w: Komentarz do Instrukcji Procesowej „Dignitas connubii”, red. T. Rozkrut, Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, Sandomierz 2007.
- Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio dogmatica de Ecclesia Lumen gentium (21.11.1964), AAS 57 (1965), s. 5-75; tekst polski w: Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje, tekst polski, nowe tłumaczenie, Pallottinum, Poznań 2002, s. 104-63.

Literatura

- Chmiel, Wojciech. 1997. „Notariusz według Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku.” *Rejent* 6:78-88.
- De Diego-Lora, Carmelo. 2011. „Strony w sprawie.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 1111-121. Kraków: Wolters Kluwer Polska.
- Del Amo, Leon, i Juan Calvo-Álvarez. 2011. „Różne stopnie i rodzaje trybunałów.” W *Codex Iuris Canonici. Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. Piotr Majer, 1059-1088. Kraków: Wolters Kluwer Polska.
- Dzięga, Andrzej. 1999. „Zadania procesowe obrońcy węzła małżeńskiego.” W *Kościelne Prawo Procesowe. Materiały i studia*. T. 1, red. Andrzej Dzięga, 23-40. Lublin: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu.
- Gerosa, Libero. 1999. *Prawo Kościoła*. Poznań: Pallottinum.
- Górecki, Edward. 2004. „Pozycja biskupa w Kościele partykularnym.” W *Kościół partykularny w Kodeksie Jana Pawła II*, red. Józef Krukowski, i Mirosław Sitarz, 77-89. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Grzywacz, Jerzy. 1974. *Promotor sprawiedliwości i jego udział w sprawach małżeńskich*. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski.
- Krukowski, Józef. 2007. „Proces karny.” W *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*. T. V: *Księga VII. Procesy*, red. Józef Krukowski, 400-19. Poznań: Pallottinum.
- Lempa, Florian. 2013. *Kompetencje, uprawnienia i obowiązki w Kościele Katolickim*. Białystok: TEMIDA 2.
- Miziński, Artur Grzegorz. 2011. *Status prawny adwokata w Kościele łacińskim*. Lublin: Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej Gaudium.
- Pawluk, Tadeusz. 2009. *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*. T. 4, *Doczesne dobra Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*. Olsztyn: Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne.
- S. Sylviani. 1865. “De gubernatione Dei, lib. II.” W *Patrologiae cursus completus. Series latina*, ed. Jacques-Paul Migne, t. 53, 47-79. Paris: Excudebatur et venit apud J.P. Migne editorem; tekst polski w: Sylwian z Marsylii, *Dzieła wszystkie*. Opracowanie Wincenty Myszor, Tadeusz Kołosowski, Józef Numowicz i in. Tłumaczenie Paulina Jakubowska, Tadeusz Kołosowski, i Marta Przyszychowska. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Sitarz, Mirosław. 2004. *Słownik prawa kanonicznego*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax.
- Szytmiller, Ryszard. 2007. „Trybunały.” W *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas conuubii”*, red. Tomasz Rozkrut, 57-121. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu.
- Wrenn, Lawrence G. 2000. “Trials in General.” W *New Commentary on the Code of Canon Law*, red. John P. Beal, James A. Coriden, and Thomas J. Green, 1614-654. New York-Mahwah: Paulist Press.

**Kompetencje kreacyjne biskupa diecezjalnego
w wykonywaniu władzy sądowniczej**

Streszczenie

W wykonywaniu władzy sądowniczej przez biskupa diecezjalnego można wyróżnić cztery rodzaje przysługujących mu kompetencji: władcze, kreacyjne, koordynacyjne i nadzorcze. Realizacja kompetencji kreacyjnych przez biskupa w sprawowaniu władzy sądowniczej stanowi cel artykułu. Na początku analizie poddano regulacje prawne dotyczące erygowania trybunału w diecezji oraz ustanawiania urzędów obligatoryjnych i fakultatywnych. Urzędami obligatoryjnymi są: wikariusz sądowy, sędziowie, promotor sprawiedliwości, obrońca węgła oraz notariusz. Urzędami fakultatywnymi są: pomocniczy wikariusz sądowy, kierownik kancelarii sądu, stali obrońcy. Następnie został scharakteryzowany trybunał międzydiecezjalny. Taki sąd pierwszej instancji może utworzyć zgodnie kilku biskupów diecezjalnych dla swoich Kościołów partykularnych.

Słowa kluczowe: sądownictwo kościelne; trybunał; Kościół partykularny; urzędy sądowe

**Creative Competences of the Diocesan Bishop
in the Exercise of Judicial Power**

Summary

In the exercise of judicial power by the diocesan bishop it's possible to distinguish four kinds of competences: governance, creative, coordination and supervisory. Realization of creative competences by the bishop is the purpose of the article. At the beginning were analyzed legal regulations concerning the erection of the tribunal in the diocese and establishment mandatory and optional offices. Mandatory institutions are: court vicar, judges, justice promoter, defender of the bond and notary. Optional offices are: auxiliary court vicar, court chancellor, standing lawyer. The inter-diocese tribunal was then characterized. Such a court of first instance may form in accordance with several diocesan bishops for their particular Churches.

Key words: ecclesiastical jurisdiction; tribunal; particular Church; judicial office

Information about Author: REV. DOMINIK DRYJA, J.C.L. – Ph.D. student, Department of Public and Constitutional Church Law, Institute of Canon Law, Faculty of Law, Canon Law and Administration at the John Paul II Catholic University of Lublin; al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Poland; e-mail: dominik@dryja.eu